

BASKIN ORAN İLE HAYAT VE SİYASET ÜZERİNE

İlk gençlik, İzmir, 6-7 Eylül

KEMAL YALÇIN

15 Şubat 2021 günü, Baskın Oran'dan bir e-mail geldi. Kısa ve öz yazmıştı: “Kemal Hocam, selamlar. Birkaç gün önce ABD’de bir kitabım çıktı. Bundan sonra da aynı konuda daha iyisini yazamam.”

Hemen cevap verdim.

“Sevgili Baskın Hocam,

Bundan sonra da aynı konuda daha iyisini yazamam, dediğiniz kitabımız hakkında sizinle birkaç soruluk söyleşi yapsak, ben sizin cevaplarınızı yayımlasam daha iyi olur düşüncesindeyim” Baskın hocamla kitabı hakkında yazılı ve sözlü söyleşi yapma konusunda anlaştık. 25 Şubat 2021 günü zoom üzerinden yaklaşık 2,5 saat süren uzun bir söyleşi yaptık. Bu söyleşimizde kendisini daha yakından tanıma olanağı buldum. Sorularımı sordum, kendisi de ayrıntılı olarak cevap verdi.

“Ben 1945 İzmir doğumluyum. Babam İstanbul Emirganlıdır, sülalesi eskilere gider. Annem Kulalıdır; okuma yazma bilmezdi. Sonradan kendi kendine gazeteleri okuyabilecek kadar öğrenmişti” sözleriyle başladı hayatını anlatmaya. Sözünü hiç kesmedim, arada sorular sordum. Bazen de anlatılan olayların içinden hiç bilmediğim başka olaylar çıktı. Bir hayat ancak bu kadar renkli, mücadelelerle dolu olabilir. Akademik hayatında önüne dikilen engeller, darbecilere karşı verdiği hukuk mücadelesi, haklarını söke söke alışı...

Hocam adınızdan başlayalım, neden sizin adınız sıra dışı? Neden size ‘Baskın’ adını koymuşlar?

1925’te önce büyük ablam Nesrin doğmuş, sonra sırayla bir buçuk veya ikişer yıl arayla Ayten, Çetin, Taşkın dünyaya gelmiş. Dört evlatlarına da kafiyeli, “n” harfiyle biten isimler vermişler. Beşinci olarak Taşkın’dan 14 yıl sonra ben dünyaya gelmişim tekne kazıtısı olarak, hiç beklemedikleri bir anda. Bu oğlan baskın yaptı, abisi “Taşkın”, bu da “Baskın” olsun demişler. Öyle.

Küçük abim Taşkın’ın adının nereden geldiğini de söyleyeyim bu arada. Dr. Mustafa Bengisu vardı, babamın arkadaşı. Askeri doktor. O Ödemiş’te belediye başkanı iken evlere su getirmiş, küçük abimin doğuşu da bu olaya rast gelmiş. Muhtemelen bazı evleri su basmıştır millet alışıksı olmadığı için, ama neyse, Taşkın buradan geliyor.

Ana-babama gelince: Benim 1890 doğumlu babam bildiğime göre sulh hukuk hâkimi olarak Kula’ya tayin edilmiş. Çocukken konuşulurken kulağıma çarptığı kadariyle, daha önce Romen bir kadınla kısa süren bir evliliği olmuşmuş. Kula’da bekar. “Seni evlendirelim,” demişler. Annemin ailesine söylemişler. Oğlunun usulüne göre babamı cumbanın altından geçirmişler, annem görsün diye. Babam annemi nasıl gördü, onu bilmiyorum; illa ki bir biçimde görmüş olmalı. Usulüne göre istetip almış.

Babanız nasıl bir insandı?

Babam Hüseyin Ekrem Bey ben doğduğumda 55 yaşındaymış. Çok az konuşan, sert bir insandı. Kendisini yeterince tanıyamadım çünkü küçükler ile büyükler pek konuşmazdı o zamanlar; sonra İzmir’den 18 yaşında ABD’ye bir yıl burslu gittim, dönünce Mülkiye’ye girdim, ben birinci sııftayken de gözlerini yumdu.

Bana anlattığına göre İstanbul Erkek Lisesi’nden sonra Darülfünun Hukuk Mektebi’ne girmiş, parasızlıktan okuyamamış. O zamanlar Yemen Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası. Tam bir mahrumiyet bölgesi olduğundan para biriktiririm diye Yemen’e gitmiş. Fakat orada da pek para biriktirememiş çünkü Yemen’de “suyun bardağı bir altın”mış; anlatabilmek için öyle derdi.

Bir süre Yemen’de çalışıp bir miktar para biriktirdikten sonra İstanbul’a geri dönmüş. Hukuk’u bitirmiş, yargıç olmuş. Kula’ya tayin edilmiş.

Dediğim gibi, yaşlı ve az konuşan sert bir tabiat. Düşünün, doğumu meşhur Hamidiye Alayları ile aynı tarihte.

Babam 1943-50 arası iki dönem CHP milletvekilliği yapmış İzmir’den. Malum, 1946’ya kadar tek parti. O zamanlarda CHP’de “Müfritler” (aşırılar) veya “Yaylacılar” denilen bir grup varmış Meclis’te; sonradan okuyarak da öğrendim. Babam da onlardan biri; Demokrat Partililere karşı sertlik yanlısı. Demokrasiye geçmek için “fazla erken” olduğunu düşünen mebuslar bunlar.

Askerlerden pek hazzetmezdi. Ama şunu çok iyi hatırlıyorum: Ben henüz 15 yaşında filanım, o sırada üniversiteliler Menderes rejimine karşı gösteriler yapıyorlar. Babam eliyle tetik çekme işareti yaparak, “Bu işler talebeyle olmaz; bu işler ancak bununla olur!” demişti. Yani askerler müdahale etmeden düşürülemez, demek istiyor. O zamanlarda Menderes rejimi her dakika sertleşiyor, daha da kötüye gidiyordu.

27 Mayıs darbesi oldu. Menderes devrilmişti. Babam şöyle dedi: “1950’de biz Meclis’ten çıkıyoruz, Adnanlar geliyor karşınlar. Kapıda karşılaştık. Ben dedim ki ‘Adnan, ben seni aştıramadım ama sen beni asarsan kanım sana helal olsun!’” Sertliğe bak yahu!

Bunun üzerine Adnan Menderes, “Ekrem Bey, ne sen beni asarsın ne de ben seni” cevabını vermiş. “Bak” dedi, “Adnan’ı asacaklar şimdi!” Babam görüp geçirmiş bir insandı. 27 Mayıs sabahı Adnan Menderes’i asacaklarını kesin bir dille söyleyebilmişti.

Baskın Hocam babanızdan size manevi miras olarak ne kaldı?

Babamdan bana ne kaldı? Babamdan bana iki önemli şey kaldı. Birincisi: “Ben ölünce arkamda size temiz bir isim bırakacağım,” demişti, öyle oldu. İzmir’in ünlü avukatıydı, arkasından hiç kötü şey işitmedim, okumadım.

Ödemiş’te uzun zaman avukatlık yaptığı için Ödemişli Başbakan Şükrü Saraçoğlu kendisinin yakın arkadaşıydı, ama hatırlıyorum, Türk ırkçısı Saracoğlu’nun marifeti olan 1942 Varlık Vergisinden filan tabii ki haberim yok benim o zamanlar, laf artık nasıl açıldıysa demişti ki, “1942’de çok haksızlıklar yapıldı. Tezgahında bir kavanoz akide şekeri de olan bir Yahudi bakkal vardı, pastane yazdılar, perişan oldu. Dükkan kepenklerini sırkla yağlayan bir gayrimüslim vardı, yağcı yazdılar, o da perişan oldu.”

Dürüst adamdı. 1946 seçimlerinde CHP’nin çok usulsüzlükler yaptığını söylemişti ki, milletvekiliydi o tarihte.

İkincisi: Babam bizlere “Ben sizlere altın bilezik bırakacağım,” demişti. Gerçekten de, erken evlenen küçük ablam dışında, dört

Babam Ödemiş’te uzun zaman avukatlık yaptığı için Ödemişli Başbakan Şükrü Saraçoğlu kendisinin yakın arkadaşıydı, laf artık nasıl açıldıysa demişti ki, “1942’de çok haksızlıklar yapıldı. Tezgahında bir kavanoz akide şekeri de olan bir Yahudi bakkal vardı, pastane yazdılar, perişan oldu. Dükkan kepenklerini sırkla yağlayan bir gayrimüslim vardı, yağcı yazdılar, o da perişan oldu.”

çocuğuna kolej okuttu, yabancı dil öğrendirdi. Beni ilkokuldan sonra, aynen küçük abim gibi, İzmir Saint Joseph’e yolladı; 1960’da Fransızca öğrenerek mezun oldum. O zamanlar Saint Joseph’in lisesi sadece İstanbul’da vardı, sanırım mali nedenlerle beni oraya yollamadı. Hariciyeci olan ağabeyimin okuduğu İzmir Atatürk Lisesi’ne gittim ki, şimdi nasıldır bilmiyorum, o zamanlar İzmir’in en önemli resmi lisesiydi. Oramın ikinci sınıfında iken tatilde iki aylığına İngiltere’ye bir aile yanına ve bir gençlik kampına yolladı İngilizce öğreneyim diye. Mezun olduğum 1963’te de AFS (American Field Service) bursuyla ABD’ye. Böylece, 64’te Mülkiye’yi kazandığımda Fransızca ve İngilizce biliyor idim. İşte babamdan bana bu altın bilezikler kaldı.

Küçük abim gibi hariciyeci olmak için Mülkiye’ye gittim. Fakat ikinci sınıfın sonunda diplomat olmaktan vazgeçtim. Çünkü sol diye bir dünyayla tanışmıştım. Dışişleri Bakanlığı’nda solcu olarak devam etmenin mümkün olmadığı ortadaydı. O zamanlar Mülkiye’de ilk iki sınıf ortaktı. Üç’te Diploması ve Dış Münasebetler Şubesine girdim lisan sınavıyla; 68’de bitirince de Uluslararası İlişkiler asistanlığını kazandım. 1974’te doktoramı verdim.

Baskın Hocam, İzmir Atatürk Lisesi’nde okumuştunuz. Peki okuduğunuz lisenin tarihi hakkında size hiç bilgi vermişler miydi?

Hayır, hayır! Kuş gibiydik, kuş! Hiçbir şey bilmezdik. Ben 17 yaşına kadar İzmir dışına çıkmamıştım. O dönemde bizler Türkiye’de Türklerden başkasının yaşadığını bilmezdik! Oysa bir Fransız okulu. Birinciden onuncuya kadar hep Museviler olurdu. Çünkü evlerinde Fransızca konuşurlardı, Fransız okuluna Fransızcaya aşına olarak gelirlerdi. Bu yüzden kıskanırdık onları, o kadar.

Evimiz, çok sayıda Rum ve Levanten’in yaşadığı Alsancak’ta idi. İkinci Kordon’da. Başlıca bulvarlardan biri, diğer adı Cumhuri-

yet Bulvarı zaten, ama o zamanlar otomobil yok ki geçsin, ikişer taş koyup futbol oynuyoruz, bir kaldırımdan ötekine ağ gerip voleybol oynuyoruz, gürültü yapıyoruz. Komşumuz madamlardan biri çıkar, “Ela vre pedimu, baskınakı-mu! (Gel çocuğum, Baskıncım) Sen alazaksın senin arkadaşlar götü-rezeksın, az ilderde oynayazaksı-nız?” Götürürdüm ve bu nedenle severlerdi beni.

Kulaklarım Rumcaya, en azından bazı Rumca cümlelere aşına idi. Fakat Türkiye’de Rumların olduğunu bilmiyordum. Sadece Musevileri bilirdim. Ya Kürtler! Hiç duymamıştım. Ermeni adını İstanbul’a nadiren gittiğimizde duyardım ama hiç görmemiştim. Süryani, Ezidi, adını bile duymamıştım.

Kürt meselesini Mülkiye’ye gelince mi duydunuz?

1969 başında asistan olmuş-tum. Kürt meselesi denilince çok tedirgin olurdum, ülke bölünecek diye. “Zamanın ruhu” öyleydi. Hoş, şu anda da epey insan o zamandan daha ileriye geçebilmiş değil ya, neyse.

Bir gün karşımdaki odaya bir asistan gelip yerleşti. Duyardık adını. Derlerdi ki, bir Kürt aşiretini oturmuş incelemiş, Mülkiye’li bir abimizmiş, 62 mezunu imiş. Erzurum Atatürk Üniversitesi’nde asistan olmuş, fakat orada barındırmamışlar, atmışlar üniversite-den, o da bize geldi. Karşımdaki odada oturuyor, koridorda karışlaştıkça konuşuyoruz. Bir gün “İsmail Hocam” dedim, “Şu sırada ortalık iyi değil, bu Kürt meselesini şimdi pek şey yapmadan da daha sonra incelesen?”

İsmail Beşikçi’nin cevabını hiç unutmam: “Peki Baskın, ne

Bir gün karşımdaki odaya bir asistan gelip yerleşti. Duyardık adını. Derlerdi ki, bir Kürt aşiretini oturmuş incelemiş, Mülkiyeli bir abimizmiş, 62 mezunu imiş. Erzurum Atatürk Üniversitesi’nde asistan olmuş, fakat orada barındırmamışlar, atmışlar üniversiteden, o da bize geldi.

zaman, ne zaman?” dedi o yumuşacık, sessiz sesiyle.

Benim beynimde şimşekler çaktı! “Ne zaman? Ne zaman?” sorusu beynimi allak bullak etti!

Türk-Yunan ilişkilerinde Batı Trakya Sorunu kitabını 1986’da yayınladıktan sonra bir gün, yazılarından tanıdığım bir Kürt avukat, Ahmet Zeki Okçuoğlu, eve ziyarete geldi. Oturduk konuşuyoruz, “Hocam” dedi, “Lozan’ın 39. maddesinin 4. ve 5. fıkralarındaki haklarımızı biz sizden öğrendik.”...“Nasıl yani?”...“Dördüncü fıkrada; bütün Türk vatandaşları ticarete, basın-da, açık toplantılarında istedikleri bir dili kullanabilirler ve buna karşı hiçbir kısıtlama getirilemez, diyor ya. Beşinci fıkrada ise; Türkçeden başka bir dil konuşan Türk vatandaşları mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilirler, diyor ya, onları.”

Nasıl bir şok geçirdim ve utandım anlatamam. Yahu ben ne kadar dışında yaşıyordumşum Türkiye’nin!

Lozan’ın 45. maddesi, Md. 37’ten 44’e kadar olan hükümleri kastederek, ‘Burada Türkiye’nin Gayrimüslim azınlıklarına tanınmış olan haklar Yunanistan tarafından oradaki Müslüman azınlığa da tanınacaktır’ diyor ya, bu yüzden ben Lozan’ın 37. ila 44. madde hükümlerini sadece Batı

Trakya’daki Müslüman Türkler açısından okumuşum!

Beynimde şimşekler çaktı. Bu olaydan sonra Md. 39/4 ve 5’i esas yazıldığı gruplar yani bütün Türk vatandaşları ve Türkçeden başka dil konuşan Türk vatandaşları açısından okumaya başladım.

Çok büyük utanç ve ayrıca muazzam bir uyanma vesilesidir benim için

Baskın Hocam izinizle araya girerek sormak, tekrar biraz geriye dönmek istiyorum. Siz 6-7 Eylül 1955 gecesi İzmir’de miydiniz?

Hocam, o akşam küçük abim ve büyük ablam beni Alsancak Gündoğdu’da Ünüvar açık hava sineması vardı o zamanlar, oraya götürmüşlerdi. O zamanlar Alsancak’ta sürüyle açık hava sineması vardı, çünkü boş arsalar vardı. O gece oynayan film de Kahraman Şerif. Gary Cooper.

Filmin sonuna doğru dışarıdan bağırışlar gelmeye başladı, kalabalıklardan yükseliyora benzeyen. Herhalde meraktan, çıkıp gidenler oldu. Biz film sonuna kadar kaldık. Film bitti. Sine-ma Birinci Kordon’daki Yunan Başkonsolosluğu’na 150 metre. Bir baktık, Başkonsolosluk yıkılıyor ve talan ediliyor!

Korku içindeyim, “Ne oluyoruz?” dedim. Ablamla abim, “Hemen yan sokaklardan eve dönüyoruz,” dediler.

Yan sokaklardan evimize koş-tuk. Ev hıncahınc. Kimılayacak santim yer yok! Alsancak zaten Gayrimüslim mahallesidir, ne kadar Gayrimüslim komşu varsa bizim eve dolmuşmuşlar. Çünkü mahalleli için babam yaşlı, ciddi, eski milletvekili bir avukat! Kapımızda da “Avukat Ekrem Oran” diye koca levha.

Zangır zangır titriyor içerdekiler. Bizim eve dolmuş komşularımızın evleri yağmalanıyor, yıkılıyor ve kalabalığın gulgulesi bize doğru santim santim geliyor. Sonunda dayandılar bizim kapıya da. Elebaşları olduğu anlaşılan herif güm güm vurdu.

Bütün herkes evin en arka taraflarına kaçışmış vaziyette, ben çok korktuğum halde meraklıyymya, Aynen böyle oldu! Peki, babam nasıl bu kadar sert davranabilirdi? Çetin tabiatla bir adam olduğunu söylemiştim. Ayrıca, şöyle bir şey de var zihnimde:

Hayrettir ama, “Peki amca” dedi herif, aldı avanesini, çekilip gittiler. Yandaki evleri yağmalamaya. Aynen böyle oldu! Peki, babam nasıl bu kadar sert davranabilirdi? Çetin tabiatla bir adam olduğunu söylemiştim. Ayrıca, şöyle bir şey de var zihnimde:

Babam bütün erkekler gibi pijamayla otururdu evde. Artık gördüm mü, hayal mi ettim, sonradan kafamda mı kurdum tam bilemeyeceğim, ama sanki kalabalığın sesi çok yaklaştığında babam yatak odasına çıkıp Meclis’ten kalma tabancasını aldı çekme-ceden, pijamasının cebine koydu diye hatırlıyorum. Dediğim gibi, kafamda kurmuş da olabilirim, gerçek de olabilir.

Basbayağı 10 yaşındaydım ve o gece yatağma işedim. “Müslüman Türk” olduğum halde. Artık düşünün Gayrimüslim komşularımızın halini. Hele yan komşumuz iki çok yaşlı kız kardeş vardı Rum veya İtalyan, bizim evin numarası 270 onlarınki 268, nasıl zangır zangır titriyorlardı anlatmam mümkün değil. Öylesine canlı hatırlıyorum ki 66 yıl sonra.

(DEVAM EDECEK)